

UDK:347.469:368.3:331.33:338.266:1992:368.3

Mr Nikola L. Filipović¹

INOSTRANA SUDSKA PRAKSA

PRESUDA EVROPSKOG SUDA PRAVDE U PREDMETU WALTER ENDRESS V ALLIANZ LEBENSVERSICHERUNGS AG

1. Uvod

Pravno pitanje kojim se Evropski sud pravde bavio u predmetu C-209/12 *Walter Endress v Allianz Lebensversicherungs AG* (presuda od 19. 12. 2013. godine) postavljeno je u vezi s pravom na otkaz (odustanak) od ugovora o životnom osiguranju, prema članu 15 stav 1 Direktive 90/619/EEZ od 8. 11. 1990. godine (tzv. Druga direktiva o životnom osiguranju), a u vezi sa obavezom predugovornog obaveštavanja ugovarača osiguranja o tom pravu prema članu 31 stav 1 Direktive 92/96/EEZ od 10. 11. 1992. (tzv. Treća direktiva o životnom osiguranju).

2. EU pravni okvir

Tačka 11 preambule Druge direktive o životnom osiguranju ukazuje na to da „kod ugovora o životnom osiguranju ugovaraču osiguranja treba pružiti mogućnost da ugovor otkáže u roku od 14 do 30 dana od dana njegovog zaključenja“.

Član 15 stav 1 Druge direktive o životnom osiguranju predviđa da „države članice propisuju da svaki ugovarač osiguranja koji zaključi ugovor o životnom osiguranju može otkazati ugovor u roku od 14 do 30 dana od dana kada primi obaveštenje o tome da je ugovor zaključen“, kao i da „pravne posledice, kao i uslove otkaza, uređuje merodavno pravo za ugovor o osiguranju [...] pogotovo u pogledu načina obaveštavanja ugovarača osiguranja o zaključenju ugovora“.

¹ Savetnik za usklađenost poslovanja

Tačka 23 preambule Treće direktive o životnom osiguranju predviđa: „[...] kako bi potrošač mogao u potpunosti iskoristiti raznovrsnost i povećanje konkurencije na tržištu osiguranje, treba mu (potrošaču) pružiti sve potrebne informacije da bi mogao odabrati osiguranje koje odgovara njegovim potrebama [...]“.

Član 31 Treće direktive o životnom osiguranju predviđa da se ugovarač osiguranja pre zaključenja ugovora o osiguranju obaveštava najmanje o informacijama popisanim u Aneksu II Direktive (stav 1), a da države članice utvrđuju detaljne propise za sprovođenje ove obaveze (stav 4).

Aneks II Direktive pod naslovom „Informacije za ugovarača osiguranja“ u delu A pod tačkom 13 predviđa da se ugovarač pre zaključenja ugovora ima obavestiti o „roku za razmišljanje“ (*cooling off period*) u kojem može otkazati ugovor.

a. Nemačko pravo

Prema članu 5a (tada važećeg) nemačkog zakona o ugovoru o osiguranju, „ako prilikom predaje ponude osiguravač nije predao uslove osiguranja ili je pustio pružiti informacije potrošaču u skladu s propisima, smatra se da je ugovor sklopljen na osnovu polise osiguranja, uslova osiguranja i drugih informacija za potrošače koje su merodavne za sadržaj ugovora, osim ako ugovarač osiguranja u roku od 14 dana od dostave dokumentacije ne uputi prigovor u pismenoj formi“ (stav 1), kao i da „rok počinje da teče tek kada su ugovaraču osiguranja dostavljeni polisa osiguranja i celokupna dokumentacija u skladu sa stavom 1, te je ugovarač osiguranja prilikom izdavanja polise osiguranja u pisanom obliku jasno istaknutim slovima poučen o pravu na prigovor, početku roka i njegovom trajanju. [...] Međutim, bez obzira na prvu rečenicu, pravo na prigovor ističe godinu dana nakon uplate prve premije.“

3. Predmet spora i pravna pitanja

Walter Endress je sa osiguravajućim društvom „Allianz“ 1. 12. 1998. godine zaključio ugovor o životnom osiguranju. Gospodin Endress je dobio opšte uslove osiguranja, kao i informacije za potrošače zajedno sa polisom osiguranja, odnosno tek kada je „Allianz“ prihvatio ponudu i zaključio ugovor.

Prema zaključenom ugovoru o osiguranju, Walter Endress je bio u obavezi da plaća godišnju premiju u periodu od pet godina, a „Allianz“ je bio u obavezi da isplaćuje rentu počev od decembra 2011. godine. Međutim 1. juna 2007. godine Walter Endress je obavestio „Allianz“ da želi otkazati zaključeni ugovor. Osiguravajuće društvo je tokom juna 2007. godine isplatilo otkupnu vrednost polise (koja je bila niža od zbira ukupno uplaćenih premija). U pismenom obaveštenju 31. marta 2008. godine Walter Endress je iskoristio svoje pravo na prigovor prema članu 5a nemačkog zakona o ugovoru o osiguranju i zahtevao da mu osiguravajuće društvo

isplati sve uplaćene premije (umanjene za iznos isplaćene otkupne vrednosti polise a uvećanu za zateznu kamatu).

Prvostepeni i drugostepeni sud su odbili taj zahtev. Walter Endress je nakon toga pokrenuo postupak po reviziji pred Vrhovnim sudom, koji je smatrao da se žalba može uvažiti ukoliko ugovarač osiguranja zadržava pravo na prigovor uprkos periodu zastarelosti predviđenom članom 5a stav 2. Drugim rečima, pravno pitanje koje je sud uočio odnosilo se na to da li je period zastarelosti predviđen članom 5a nemačkog zakona o ugovoru o osiguranju u suprotnosti s pravom garantovanim ugovaraču osiguranja prema članu 15(1) Druge direktive o životnom osiguranju.

a. Stav Evropskog suda pravde

Sud je u uvodnom razmatranju jasno podvukao granice svoje nadležnosti, da može odlučivati samo o usklađenosti nacionalnog prava sa pravom EU, odnosno da se u konkretnom slučaju razmatra konkretno pitanje – da li pravo na otkaz ugovora o osiguranju, garantovano Drugom direktivom o životnom osiguranju, može biti vremenski ograničeno nacionalnim propisima, a ne o tome da li je način zaključenja ugovora o osiguranja prema nemačkom zakonu o ugovoru o osiguranju (tzv. model zaključenja po polisi osiguranja) u skladu s pravnim tekovinama EU.

Sud je pravno pitanje kvalifikovao na sledeći način: „Može li korišćenje prava na otkaz ugovora o osiguranju, predviđeno članom 15 stav 1 Druge direktive o životnom osiguranju biti ograničeno nacionalnom odredbom kao što je ona u nemačkom zakonu o ugovoru o osiguranju (predmetna u glavnom postupku), na period od godinu dana od dana od kada ugovarač osiguranja uplati prvu premiju, čak i kada ugovarač osiguranja nije bio obavešten o svom pravu (na otkaz)“.

Sud uočava da Direktive eksplicitno ne regulišu situaciju kada ugovarač osiguranja nije bio uredno obavešten o pravu na otkaz, niti pitanje kako propuštanje obaveštavanja utiče na pravo na otkaz, kao i da član 15 stav 1 upućuje na nacionalno pravo kao relevantno za utvrđivanje postupka i uslova za zaključenje i otkaz ugovora. Prema tome, države članice imaju pravo da uredi i preciziraju načine korišćenja prava zagaranovanog direktivama EU.

Međutim, sud je isto tako uzimao u obzir i proklamovani cilj Direktive, preciznije tačku 23 preambule prema kojoj potrošaču „treba pružiti sve potrebne informacije kako bi mogao odabrati osiguranje koje najbolje odgovara njegovim potrebama“. Kako bi se postigao taj cilj, Treća direktiva o životnom osiguranju propisuje da se (kao minimum) ugovarač osiguranja mora obavestiti o svom pravu otkaza ugovora o životnom osiguranju u propisanom periodu (tzv. *cooling off period*). Prema stavu suda kako iz aspekta pravne logike tako i iz aspekta jezičkog tumačenja norme, jasno da je cilj ove norme da obezbedi da ugovarač osiguranja dobije tačne informacije pre zaključenja ugovora, između ostalog i o pravu na otkaz ugovora.

Jedino ugovarač koji je uredno informisan o svojim pravima može efektivno koristiti prava (i pravo na otkaz ugovora).

Iz navedenog, sud zaključuje da je odredba nacionalnog zakona, poput one u članu 5a nemačkog zakona o ugovoru o osiguranju, a koja propisuje prestanak prava ugovarača osiguranja na otkaz ugovora čak i kada nije bio obavešten o tom pravu, u suprotnosti sa ključnim ciljem Druge i Treće direktive o životnom osiguranju, zato što se potrošač ne može koristiti pravom (na otkaz) ako za njega ne zna i da stoga razlozi pravne sigurnosti ne mogu opravdati ovakvo ograničenje, odnosno da član 15 stav 1 Druge direktive o životnom osiguranju, zajedno sa članom 31 Treće direktive o životnom osiguranju treba tumačiti tako da ne dopušta navedeno ograničenje.

4. Kratak osvrt na presudu

Sud je u ovom predmetu zauzeo stav da se ugovarač osiguranja može koristiti svojim pravom na otkaz (odustanak od) ugovora, neograničen period nakon zaključenja ugovora, ukoliko pre zaključenja ugovora nije bio prikladno obavešten o ovom pravu. Prema stavu suda, ugovarač osiguranja ne može se koristiti pravom sa kojim nije bio upoznat. Istovremeno, sud je odbacio argument pravne sigurnosti, smatrajući da bi to dovelo do ograničavanja prava ugovaraču koja su istom eksplicitno data direktivama. Kao posledica, ukoliko ugovarači nisu bili prikladno obavešteni o ovom svom pravu (a mnogi ugovarači u Austriji i Nemačkoj nisu bili), potrošači su imali mogućnost da, čak i godinama nakon zaključenja ugovora o osiguranju, zahtevaju povraćaj svih uplaćenih premija (a ne otkupnu vrednost polise) sa uračunatom kamatom.